

Amănunte asupra legăturilor moldo-polone în timpul lui Cazimir al IV-lea (1447—1492)

GHEORGHE DUZINCHEVICI

Plecat în pribegie după asasinarea la Reuseni a tatălui său, Bogdan al II-lea, în anul 1451, Ștefan, cel care avea să ridice Moldova pe culmi de glorie nepieritoare, avea să-și ducă în străinătate viața plină de griji și de neprevăzut, tocmai când cucerirea Constantinopolului de către otomani a zguduit mai ales Apusul Europei și a infricșat țările din Peninsula Balcanică, ajunse dintr-o dată vecine cu oștile otomane, încărcate de victorii, de sub comanda sultanului Mehmed al II-lea¹. Nu e de mirare deci că a fost câștigat pentru lupta antiotomană, mai ales că a trăit pe lângă Iancu de Hunedoara și Vlad Tepeș, personalități marcante în lupta creștinilor cu otomanii. Ștefan fiind sigur că Moldova prin situația ei geografică va fi silită, pentru a-și păstra independența, să-i înfrunte pe otomanii dinamizați de victorie, odată înapoiat în țara care i se cuvenea de drept, s-a pregătit temeinic de luptă: și-a consolidat situația, a forțat prin tratatul din 4 aprilie 1459, model de abilitate diplomatică², apropierea de Polonia, a început organizarea unei oștiri care, prin dotare și efective, să poată face față luptelor cu dușmani puternici și, la sfârșit, a cucerit, Chilia, spre a-și înmulți cu o cetate, apărarea sudică a țării. Cetatea Chilia, în miinile Moldovei, însemna în același timp, o sporire serioasă a veniturilor țării prin comerțul prilejuit de noua poartă de intrare și ieșire a mărfurilor, atât proprii cât și străine, sau în tranzit.

1. Cum a răspuns Polonia repetatelor invitații patronate de papă spre a participa la cruciada contra otomanilor.

La 9 iulie 1453 un sol al domnului Moldovei, Alexăndrel, aducea la Cracovia înspăimântătoarea veste a căderii Constantinopolului. Sosirea în sudul Poloniei a unor lugari veniți prin Moldova, admiși sub anumite condiții să se adăpostească în Liov, a mărit panica în rândurile populației. După cronicarul polon Wapowski Consiliul de corănană polon a cerut domnului Moldovei Alexăndrel să apere cu toate forțele hotarul de la Dunăre în caz de presiuni otomane căci regele îl va ajuta cu sfaturi și oaste³. Amănuntul de mai sus deoarece nu se mai găsește nici în cronica lui Długosz și nici în alte izvoare este socotit, în istoriografia polonă, numai ca probabil⁴. Cert este însă că regele polon, îndată după primirea vestii

¹ Bolesław Stachon, *Polityka Polski wobec Turcyi i akcji antyturckiej w wieku XV do utraty Kili i Białogradu (1484)*, (Politica Poloniei față de Turcia și acțiunea antiotomană în secolul al XV-lea pînă la căderea Chiliei și Cetății Albe (1484), Liov, 1930, cap. IV, p. 110—158. Lucrarea este excelent documentată.

² Acest lucru l-am dovedit în studiul nostru: *Contribuții la o mai bună cunoaștere a lui Ștefan cel Mare în cadrul legăturilor moldo-polone*, în „Revista Arhivelor” (XLVI), nr. 2, 1984, p. 157—164.

³ Atunci regele polon, angajat în lupta grea cu Teutonii nu putea susține, fie și numai ajutîndu-i pe moldoveni, un război cu turcii. Liniștea Moldovei în această perioadă s-a datorat faptului că otomanii nu au atacat.

⁴ Nefiind contrazisă de nici un izvor, știrea dată de Wapowski, pînă la proba contrarie, rămîne în atenția cercetării.

proastă de la Alexandrel a trimis un sol la papă spre a-i atrage atenția asupra primejdiei care poate amenința Moldova și Polonia după ce otomanii își vor fi consolidat stăpînirea în Peninsula Balcanică⁵. Totuși, această situație, fiind o problemă de viitor, politica polonă de pînă acum a rămas aceeași.

În cele ce urmează ne vom opri numai asupra acțiunilor diplomatice polone, care îngajau și Moldova, fără voia ei însă. Astfel vom scoate în evidență, ceea ce nu s-a făcut suficient pînă acum, situația reală a Moldovei în raport cu Polonia, la ocuparea tronului de către Ștefan cel Mare. Numai în felul acesta îl vom vedea în adevărata lui lumină pe acest domn, care a ridicat țara la „rangul de putere europeană”⁶.

Frederic al III-lea (1415—1483), rege al Germaniei (1440—1452) apoi, pînă la moarte, împărat german, a convocat la Regensburg (Ratisbona), pentru ziua de 24 aprilie 1454, un congres al țărilor creștine, germane și negermane. Fiind invitat direct, printr-o scrisoare datată 9 ianuarie de către Frederic, regele polon Cazimir, deși era foarte ocupat de marea neînțelegere cu Cavalerii Teutoni, care a dus la îndelungatul și greul război cu aceștia (1454—1466), a însărcinat pe canonicul din Gniezno, Ioan Lutek⁷, ca în drumul spre papa Nicolae V, cu care trebuia să discute neînțelegerea gravă polono-prusiană, să se oprească și la Regensburg spre a participa la discuții. Delegatul polon era un talentat diplomat, un mare vorbitor și jurist. Luînd cuvîntul în ședință și referindu-se la înflăcărata vorbire a regelui Frederic, după ce-l roagă să ducă la bun sfîrșit acțiunea începută, vorbitorul polon „a recomandat deosebitei sale atenții Polonia, poate cea mai primejduită <țară> deoarece, pe lângă teribili tătari <această țară> și-a cîștigat acum un al doilea dușman tot atît de primejdios”. Spre a-i impresiona pe ascultători, neinformați asupra situației politice reale din Răsăritul Europei, solul polon a spus că în primăvara anului următor (1455) cînd va începe expediția cruciată împotriva otomanilor, regele său Cazimir, va porni împotriva tătarilor pentru a-i împiedica să-i sprijine pe otomani. Lutek, cu o îndrăzneală care-i era proprie, spre a mări prestigiul Poloniei a venit cu afirmația că dacă regele Vladislav III Varnenianul (1434—1444), cel căzut la Varna, ar fi fost ajutat de statele creștine (de subliniat că acest rege al Poloniei și Ungariei n-a avut aprobarea Poloniei să pornească împotriva otomanilor în 1444)⁸, otomanii n-ar fi avut succesul militar prezent; iar pentru a scoate în evidență cît e de primejduită Polonia a afirmat că Moldova și Țara Românească sînt ocupate de sultan și-i plătesc tribut așa cum nu era situația, de fapt, în 1454, anul congresului de la Regensburg⁹. Dacă aceste afirmații îl descumpănesc pe istoricul care dorește să facă lumină în ceea ce privește locul Poloniei în încercările internaționale de organizare a unor expediții cruciate contra otomanilor, susținerile unui mare demnitar din această țară, amestecat adînc în politica internă și externă încă de mult timp, Zbigniew Oleśnicki, episcop de Cracovia și cardinal, uluiește prin îndrăzneala cu care pune în circulație știri contrare realității. Ne referim la scrisoarea lui Oleśnicki din 16 august 1454 adresată călugărului minorit Ioan de Capistrano, mare predicator și sprijinitor activ al organizării unei cruciade, inchizitor general pentru combaterea ereziei, în

⁵ Bolesław Stachoń, *op. cit.*, p. 111—113 (175—177) și notele 4 (p. 111) 1 și 5 nr. 1 (p. 113).

⁶ Vezi excelenta sinteză realizată de Șerban Papacostea, *Politica externă a lui Ștefan cel Mare: puncte de reper*, în „Revista de istorie”, tom 28, 1975, nr. 1, p. 118.

⁷ A fost însoțit de canonicul liovean Nicolae din Skadle.

⁸ Jan Dąbrowski *Dzieje Polski średniowiecznej*. Tom drugi (od roku 1333—1506) *Istoria Poloniei medievale*, vol. II de la anul 1333—1506, Kraków, 1926, p. 360.

⁹ Bolesław Stachoń, *op. cit.*, p. 116—118 (180—182) și notele nr. 2 p. 117 și nr. 1, p. 118.

care aprecia în felul următor locul ce se cuvenea regelui polon Cazimir în lupta cu otomanii: „nu mai este un alt rege care ar putea, cu armată de uscat să ajute mai bine acțiunea creștină”¹⁰. Aducînd ca argument al intențiilor regelui Cazimir scrisoarea episcopului de Cracovia, istoricul polon Bolesław Stachón rezumă în continuare și restul scrisorii astfel: <regele polon> „poate să arunce împotriva turcului nu numai pe poloni, lituanieni, ruteni, *români* (s. Gh. D.), ci și pe tătari [...], care din firea lor nu sînt binevoitori turcilor, pe care îi întrec prin putere și curaj. *E nevoie numai ca papa să trimită regelui un ajutor bănesc pentru plata tătarilor și să depună eforturi pentru pace în Prusia (aluzie la războiul polonilor cu Cavalerii Teutoni). Numai în aceste condiții socotește Zbigniew, regele poate strînge cel puțin 200 de mii de oameni*”, (în sensul de ostași).

Afirmările celor ce vorbeau în numele Poloniei, angajînd-o totodată, și neputința reală a țării de a fi cu adevărat un factor decisiv în răsăritul și sudul Europei — *cum s-ar fi cuvenit, de fapt, să fie* — în cruciadele ce se încercau a se organiza, au descurajat Moldova primejduită permanent de otomani. Înainte de **actul dat la Vaslui în 1456**, Petru Aron s-a întîlnit la Hotin, în ziua de 1 octombrie 1455, cu demnitari poloni. Cu acea ocazie el făgăduiește regelui Căzimir „să-l slujească credincios” și să-l ajute cu oaste la nevoie. Cum Petru Aron avea legături strînse cu familia Buczacki nu e riscant să presupunem că domnul Moldovei va fi pus polonilor cu care discuta și problema situației lui în fața crescîndelor presiuni otomane. Răspunsul pe care-l va fi căpătat la Hotin de la demnitarul polon n-a **putut fi prea încurajator**. Regele Cazimir, angajat cu toate puterile sale în lupta cu Cavalerii Teutoni n-avea nevoie de complicații cu otomanii, care, de fapt, se învecinau cu Moldova, nu cu Polonia. N-aveau românii decît să-și răscumpere de la otomani pacea și liniștea prin plata regulată a unei sume fixe. Polonia, după cum scria Zbigniew Oleśnicki, nu plănuia, dacă va căpăta bani de la papă din sumele strînse de acesta pentru cruciadă — Polonia era tare strîmtoată financiar — să-i cumpere pe tătari spre a nu mai prăda Polonia? Credem că se poate face o apropiere între planul lui Oleśnicki de a-i cumpăra pe tătari și hotărîrea românească de la Vaslui de a plăti anual Imperiului sultanilor un haraci. Noi nu vedem în afirmația din textul actului de la Vaslui, „nu avem nici un sprijin de nicăieri”, nimic altceva decît confirmarea neputinței regelui polon de a ajuta Moldova să reziste otomanilor. Numai regele polon Cazimir i-a putut sugera lui Petru Aron prin demnitarul care-l reprezentau la întrunirea de la Hotin plata haraciului, pentru a-și asigura lui în primul rînd, dar și Poloniei viață liniștită la adăpostul sacrificiului românesc.

Ne-am extins puțin mai mult asupra discuțiilor cu privire la participarea militară polonă la planurile de expediții cruciate împotriva otomanilor, precum și asupra hotărîrii istorice luate la Vaslui în 1456 de Petru Aron și de boierii participanți la adunare, spre a putea scoate și mai bine în evidență, prin contrast, marea personalitate a lui Ștefan, care, fără a fi invitat de nimeni și neajutat de nimeni, așa cum a fost Matia Corvin, regele Ungariei, s-a încadrat cu toate forțele micii Moldove, și încă cu ce succes, în lupta antiotomană, prin repetatele sale încercări de a-și alia Țara Românească la războiul împotriva lui Mehmed al II-lea,

¹⁰ *Ibidem*, p. 122—123 (186—187). La vremea cînd au fost scrise aceste știri, ele puteau impresiona pe cei ce le citeau în scrisoare deși nu erau conforme cu realitatea deoarece: a) Regatul polon nici mai înainte și nici la data scrisorii nu putea dispune de români; b) nici în timp de pace regele polon n-ar fi putut ridica o oaste gata de luptă, deci dotată cu tot ce-i trebuie, de peste 200 000 de oameni. Oaste sublinierile ne aparțin Gh. D.

¹¹ *Istoria României*, vol. II, București, 1962, p. 424 și nota 2, *ibidem*; Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, 2, București, 1976, p. 141; L. Șimanschi „*Inchinarea de la Vaslui (5 <iunie>)*”, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie A. D. Xenopol”, Iași, XVIII, 1981, p. 617—618, 621.

război pe care domnul Moldovei îl vedea, așa cum a și fost, lung, greu și complicat, deoarece otomanii aveau în frunte un sultan cu oști victorioase spre deosebire de statele Europei, cu interese contradictorii, greu de unit. Unui asemenea comandant i se opunea, cu succes Ștefan cel Mare¹².

Știind bine că turcii nu-l vor putea tolera mult ca să le facă dificultăți, la 28 noiembrie 1474 Ștefan îi scria papei Sixt al IV-lea următoarele: „...*sintem gata*, cu tot sufletul și cu toată puterea pe care ne-a dat-o Dumnezeu *să luptăm pentru creștinătate*, cu toate puterile noastre... *Rugăm pe Sfinția Voastră* ca împreună cu ceilalți regi și principii ... *să orinduiască în așa fel ca să nu luptăm singuri*“¹³. Dar Moldova a fost lăsată să se opună numai cu oastea proprie sporită doar cu câteva mii de unguri și secui, enormelor forțe turcești. La 10 ianuarie 1475 aceste forțe totuși au fost zdrobite în lupta de la Vaslui. Dacă boala nu l-ar fi făcut inapt de luptă, sultanul, după informațiile pe care le-a căpătat Ștefan, prin mai ar fi urmat să atace Moldova. Îngrijorat că nu va putea rezista noului atac de răzbuire pus la cale de sultan, domnul român, în circulara din 25 ianuarie 1475 prin care anunța victoria sa de la Vaslui monarhilor creștini din Europa, le cere să-i atace pe otomani „fără întârziere“ pe mare și pe uscat, pentru ca Moldova, „poarta creștinătății“ să nu cadă în mâinile inamicilor căci atunci va fi mare primejdie pentru creștinătate. El și țara sa „vor lupta până la moarte pentru legea creștinească“¹⁴. Ajutoare pentru Moldova n-au venit nici atunci și nici mai târziu¹⁵, ci numai laude peste laude și îndemnuri ca domnul Moldovei, intrat de bună voie și nesilit de nimeni în lupta cruciată cu turcii, să persiste în acțiunea sa. Și așa s-a întâmplat, Ștefan „deplin stăpîn pe țara lui“ a continuat să lupte cu dîrzenie și spirit de sacrificiu¹⁶. Analizînd faptele istorice considerăm că două au fost piedicile care stăteau în calea ajutorării lui Ștefan: a) disputa dintre regii Matia al Ungariei și Cazimir al Poloniei asupra Moldovei pe care o prezentau ca fiind a lor, o țară de care puteau dispune după plac, în timp ce aceasta, în realitate, avea cea mai deplină libertate. Aceste capete încoronate, fără a-și face probleme de morală, se străduiau să primească subsidii bănești. Un model al acestor încercări este scrisoarea citată mai sus a episcopului Zbigniew Oleśnicki prin care Regatul Polon încerca să obțină mari sume de bani ca ajutor, conștiința fiind că cei care dădeau banii nu aveau posibilități de control asupra utilizării lor. Nu este exclus însă ca abilul prelat să se fi gîndit la folosirea sumelor primite în conflictul cu teutonii.

b) A doua cauză care, cu toate dovezile de curaj și destoinicie pe care le-a dat Ștefan pe atîtea fronturi de luptă, l-a lipsit de ajutorul papal, este și faptul care în acel timp trăgea greu în balanță și anume: Ștefan aparținea bisericii ortodoxe — schismatice, cum îi spuneau papistașii — iar banii colectați în statele catolice de agenții papali, erau destinați în special, regelui Ungariei, Matia, „*fiului nostru prea iubit, strălucitul rege al Ungariei*“, căci anticipativ, principii italieni (catolici) așa au hotărît¹⁷. După cum se vede se lucra în cerc închis. Cum Ștefan

¹² N. Grigoraș, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, Iași, 1982, p. 115.

¹³ *Ibidem*, p. 120 și nota 108 *ibidem* (sublinierea este a noastră Gh. D.).

¹⁴ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, 2, București, 1976, p. 163.

¹⁵ Cu toată delicatețea papa îi scria regelui Matia că, pînă îl va putea ajuta pe Ștefan din colecta a doua care se va face pentru susținerea cruciadei, să aibă „o grijă deosebită ca <el> să fie sprijinit“. Vezi I. Ursu, *Ștefan cel Mare*, p. 116. Nici papa și nici regele Matia n-au făcut nimic pentru Ștefan.

¹⁶ I. Ursu, *op. cit.*, p. 116. Afirmațiile făcute la Veneția de către solii moldoveni doritori să arate lumii întregi că el nu este „supus al regelui Ungariei [...], <ci este> stăpîn pe țara sa pe oștile sale“, *ibidem*, și notele 1 și 2, p. 116.

¹⁷ I. Ursu, *op. cit.*, p. 115. Extras din scrisoarea Papei, datată 3 aprilie 1476 (Sublinierea ne aparține Gh. D.).

cu toate meritele lui, nu era „fiul“ papei, nu putea beneficia de banii rezultați din colectă.

2. *Ponderea Moldovei și a Poloniei în cadrul încercărilor de a se organiza acțiuni militare cruciate de către papalitate începînd cu anul 1454.*

Trecuseră trei ani de la data cînd, în frunte cu papa, creștinii apuseni, mai precis catolicii, au căutat, dar cu o molicieune și încetineală, care nici pe departe nu egalau impetuozitatea înaintării otomanilor, animați de succesul de la Constantinopol, să organizeze o cruciată spre a opri valul stîrnit de noua forță militară. Ștefan, adolescent, și-a petrecut toți anii de deștărare pe lîngă Iancu de Hunedoara și pe lîngă Vlad Țepeș, tocmai pe cînd mediile sociale transilvănene și munțene erau frămîntate din cauza cuceritorilor, și-și puneau, cum era firesc, toate nădejdiile în organizarea unei cruciade. La data ocupării tronului, aprilie 1457, Ștefan era deja cîștigat integral pentru o acțiune cruciată și a început să se organizeze spre a putea face față atît primejdiei otomane din sud, dinspre Marea Neagră, pe care aceștia aveau să și-o aservească¹⁸, cît și celor două puteri, Ungaria și Polonia care, spre norocul lui Ștefan, aveau interese deosebite. Noul domn al Moldovei și-a bazat politica externă de apărare a independenței și libertății de acțiune pe această situație. Deși Ștefan pînă la consolidarea poziției sale și a organizării unei oștiri numeroase și puternice a plătit sultanului tribut¹⁹ ocuparea Chilieii în anul 1465 a trădat acestora, foarte posibil, planurile șale de viitor. Dar revelația drumului pe care avea să se angajeze domnul Moldovei o va avea sultanul după ce Ștefan va încerca de repetate ori, să-și ralieze în politica sa Țara Românească, spre a avea o bază militară mai puternică și în ofensivă și în defensivă.

După concepția vremii suzeranul (Polonia) și vasalul (Moldova) ar fi trebuit să alcătuiască un tot în cadrul cruciatelor antiotomane, deoarece Polonia nu numai că nu refuzase participarea la expedițiile cruciate, ci chiar, prin pana lui Oleśnicki, cum am arătat mai sus, trecea și Moldova între țările de care dispunea Polonia și din care putea recruta ostași-cruciați. Cu o excepție, reprezentantul Poloniei a fost prezent la congresele convocate de papă, în care se fixau în amănunt forțele participante ale fiecărei țări la lupta cu oștile sultanului. Deși Moldova era o țară liberă, care aderase nesilită de nimeni la acțiunea cruciată, regele Matia al Ungariei și regele Cazimir al Poloniei în virtutea pretențiilor lor de suzerani asupra acestei țări vorbeau în numele ei, ba chiar o angajau în unele acțiuni fără a-i cere consimțămîntul. Cît privește Ungaria, regele acestei țări, Matia, afirma și i se dădea crezare, că în luptele victorioase cu otomanii Ștefan a acționat ca general al său. Matia și-a însușit, pe baza acestui neadevăr, toate fondurile strînse pentru cruciată. Pentru a-l judeca cu dreptate pe regele polon în ceea ce privește cauzele care l-au făcut să ezite să se angajeze alături de domnul Moldovei în lupta cu Mehmed al II-lea trebuie să analizăm cu atenție care era starca relațiilor de drept și de fapt dintre cele două țări. Prin tratatul din 4 aprilie 1459 Ștefan, dorind să submineze baza legală a lui Petru Aron — vasalitatea față de Polonia — s-a declarat vasal al regelui Cazimir. Deși nu-i depusese jurămîntul omagial personal, Ștefan, încă în curs de organizare a țării și cu toate că era cu teamă dinspre Ungaria nemulțumită de independența Moldovei în raport cu ea, n-a pregetat să ajute cu ostași pe regele Cazimir în lupta cu Cavalerii Teutoni. În aparență legăturile moldo-polone erau destul de bune. Dar fața adevărată a intențiilor regalității polone în raport cu Moldova s-a văzut atunci cînd, după strălucita victorie împotriva otomanilor la Vaslui (10 ianuarie 1475) temîndu-se de

¹⁸ Șerban Papacostea, *op. cit.*, p. 5 (19).

¹⁹ I. Ursu, *op. cit.*, p. 25—27, 81. Și noi, ca și regretatul istoric Ursu credem că cronicarul polon Długosz era bine informat în ceea ce privește raporturile Moldovei cu Poarta otomană la începuturile domniei lui Ștefan.

răzbunarea sultanului care-și începuse deja concentrarea oștilor la Adrianopol, Ștefan „a cerut 2 mii de pedestrași pentru a întări granizoanele din Chilia și Cetatea Albă, precum și mobilizarea rutenilor“. Prin solul său Ștefan îl mai ruga pe rege să-și concentreze forțele la Cămenița podoleană pentru că acolo se găsea domnul Moldovei să dea lupta decisivă cu forțele turcești, care urmau să năvălească. „Deși nobilii poloni și lituanieni, mai ales Jan și Dersław Rytwianksi au insistat viguros pe lângă rege la începutul lui iunie 1475, în Lublin — pentru mobilizarea generală și război, Cazimir nu s-a lăsat convins, nu credea în „himerale lui Ștefan dar de altfel, justificându-și atitudinea prin dificultăți financiare“. Și istoricul polon Bolesław Stachoń, dând dreptate refuzului regelui, vine cu următoarea justificare a atitudinii acestuia: „Desigur și faptul că voievodul n-a depus jurământ omagial (s.n. Gh. D.) <precum> și veștile relative la raporturile moldavo-ungurești²⁰ au cauzat pasivitatea și indiferența regelui“²¹. Dar istoricul citat spune un lucru care lămurește deplin atitudinea regelui față de cererile lui Ștefan: regele Cazimir s-a opus cu hotărâre provocării turcilor pentru a nu se ajunge la război cu ei. Hotărârea aceasta „l-a uimit și supărat pe Długosz“²². Regele polon ar fi dorit în războiul dintre regele Ungariei Matia și împăratul Frederic pentru Cehia — după cum spune cronicarul polon Długosz — să-l ajute pe împărat cu trei armate: una dată de el, alta de Ștefan, și alta de regele Boemiei, Vladislav, fiul său²³. Or, Ștefan angajat în lupta cu turcii dacă e adevărat ce spune Długosz, strica planurile regelui polon. Pentru a ieși cu demnitate dintr-o încercătură stînjinitoare — Ștefan era o personalitate de mare greutate, bine cunoscută și apreciată în Polonia, care nu putea fi părăsit în vremuri de restriște — regele Cazimir s-a gândit că este destul dacă-i dă asistență diplomatică, pentru a se pune astfel capăt luptelor din Țara Românească și mai ales, pentru a opri ofensiva sultanului, ceea ce era o acțiune fără șanse de izbîndă. Nu insistăm asupra acestei acțiuni diplomatice. S-a afirmat însă că pentru ajutorarea lui Ștefan cu oști era nevoie de prestarea jurămîntului personal de vasalitate²⁴. Această pretenție a existat și n-o contestăm. Dar totuși, este ciudat că personalități marcante ale Poloniei, cu relații în cercurile curții regale nu știau de această opreliște. De exemplu Długosz spune în cronica sa că după sosirea lui Cazimir la Lublin (15 iulie 1475), acesta „a fost rugat și îndemnat în decurs de 15 zile de toți consilierii Poloniei ca să nu-l părăsească pe Ștefan, care e un principe atît de puternic și ilustru și atlet al regatului său, ci concentrîndu-și toate forțele să dea ajutor nu atîta lui cît creștinătății întregi“²⁵. Neajutat, totuși Ștefan a făcut față invaziei turcești numai cu forțele sale, a pierdut lupta de la Războieni, dar, la urmă, a cîștigat războiul. Moldova rămînd independentă. Ne întrebăm acum: cum nici unul dintre demnitarii poloni, care îndemnau pe rege să dea ajutor și încă cu „toate forțele“ (să se înțeleagă: cu forțe mari) nu știau că nu e voie să se trimită ajutoare militare în Moldova, lui Ștefan, deoarece acesta încă nu depusese jurămîntul personal de vasalitate? Cu ocazia seimului de la Nowo Korczyn din septembrie 1476, cînd sultanul turc era aproape stăpînul întregii Moldove cu excepția unor mari cetăți pe care

²⁰ E vorba de reluarea — din cauza indiferenței regelui polon — a legăturilor diplomatice cu regele Matia al Ungariei (12 iulie 1475) în formele uzitate, pe atunci, spre a se putea opune turcilor.

²¹ Bolesław Stachoń, *op. cit.*, p. 172—173 (236—237).

²² *Ibidem*, p. 180 (244).

²³ I. Ursu, *op. cit.*, p. 77 și nota 1 *ibid.*

²⁴ Șerban Papacostea, *De la Colomeea la Codrul Cosminului. Poziția internațională a Moldovei la sfîrșitul secolului al XV-lea*, în „Romanoslavica“, XVII/1970, p. 533; Gh. Duzinchevici, *Războiul moldo-polon din anul 1497. Critica izvoarelor*, în „Studii și materiale de istorie medie“, VIII, 1975, p. 20.

²⁵ I. Ursu, *op. cit.*, p. 98 și nota 1 *ibidem*.

nu le-a putut cuceri, locuitorii Cracoviei, „din proprie inițiativă”, pentru apărarea Poloniei și a Moldovei (s.n.) au hotărât să dea un impozit temporar de 2 groși²⁶. Dar cum se putea apăra Moldova ocupată cu o oaste care ar fi rămas pe teritoriul Poloniei? Deci oastea polonă ar fi trebuit să intre în Moldova. Iată că nici locuitorii din Cracovia nu știau de existența opreliștii amintite mai sus. Oare nu trebuie să înțelegem că lupta cruciată contra turcilor, la care Polonia își dădea consimțământul deși nu participa încă, oficial, cu unități militare²⁷ *suspenda tacit* legea cu opreliștea? Noi credem că da, *căci nici regele Cazimir, nu se referea la această lege ci motiva acum refuzul său de a da ajutor militar lui Ștefan din exagerată prudență, pentru a nu provoca o confruntare militară cu otomanii, pentru că țara nu avea nici bani și nici oaste în stare să acționeze ofensiv și victorios contra păgînilor, ceea ce era adevărat. Prudent regele polon pentru a nu-și supăra supușii și colaboratorii apropiați între care se aflau și admiratori ai domnului Moldovei a obținut aprobarea în anul 1474 să-i trimită un detașament de oaste în ajutor. Detașamentul a fost pus sub comanda starostelui de Sniatin, Mihail Buczacki, care însă s-a oprit la granița cu Moldova, deoarece șleahța indisciplinată atîta cită s-a adunat în tabăra de la Camenița „a refuzat să treacă pe teritoriul românesc fără rege și fără oastea lui”²⁸.*

În această situație zadarnic Ștefan, după înfrîngerea de la fortul Războieni (26 iulie 1476), prin gonaci repețați, cerea ajutor, cu sublinierea că, dacă i se trimit 12 000 de ostași îi alungă pe turci din țară. Din cauza lipsei de ajutor neacordat lui Ștefan, regele polon a scăpat ocazia cea mai favorabilă ca împreună cu domnul Moldovei să zdrobească oastea sultanului tocmai cînd suferea de foame, epidemii și îi lipseau mașinile de asediu, flota otomană care aducea toate cele necesare oastei, fiind atunci distrusă de furtună. Sultanul neputînd cuceri nici o cetate s-a retras în mare grabă din Moldova fără a-și fi realizat țelul expediției: cucerirea țării și înlăturarea lui Ștefan de pe tron. Mulțumit de îndepărtarea primejdiei care ar fi putut invada teritoriul polon dacă sultanul ar fi cucerit cetățile nordice moldovene, regele Cazimir, știindu-l la spatele său pe Ștefan pe care nu-l ajuta cu nimic s-a dus liniștit la vînătoare în Lituania²⁹.

Socotim necesar să repetăm aici întrebarea pe care am mai pus-o și mai sus: era oare nevoie de depunerea jurămîntului personal de vasalitate — și dacă era totuși, absolută nevoie *de ce regele nu a cerut-o* prin curieri, grabnici trimiși lui Ștefan — pentru ca acesta să poată primi la timp ajutor militar de la suzeranul său, angajat deja, cel puțin moral, prin trimiterea de reprezentanți oficiali la mai toate adunările internaționale, care se străduiau să organizeze cruciate contra otomanilor? Noi, repetăm, credem că nu. De aceea, avem suficiente motive s-o susținem, închinarea silită a lui Ștefan la Colomeea este un model de act *regizat special* pentru a spori demnitatea apusă a regelui, de care nu prea mai ținea seama nimeni și în special șleahța nedisciplinată. Dar, pentru a înțelege bine cele spuse mai sus să ne întorcem puțin cu cîțiva ani înainte de închinarea de la Colomeea. Dîndu-și seama că turcii odată cu stăpînirea Mării Negre își vor îndrepta toate forțele împotriva Chiliei și Cetății Albe „care îi fac multă supărare” (sultanului, deoarece) „aceste două cetăți (după cum o spune însuși Ștefan prin gura trimisului său la Veneția, Ioan Țamblac, în cuvîntarea pe care a ținut-o la 8 mai

²⁶ Bolesław Stachón, *op. cit.*, p. 180 și nota 3 *ibidem*.

²⁷ Voluntarii poloni însă au luptat în oastea lui Ioan de Hunedoara la Belgrad.

²⁸ Regele s-a oprit la Belz, de unde, timp de două săptămîni s-a îngrijit de apărarea granițelor sudice ale Poloniei, lăsîndu-l pe Ștefan să se descurce cum putea.

²⁹ I. Ursu, *op. cit.*, p. 149—150. Bolesław Stachón, *op. cit.*, p. 179—181.

1478) valorează cit întreaga Moldova, iar Moldova cu aceste două cetăți este un zid al Ungariei și Poloniei (...) dacă aceste cetăți se vor păstra (adică nu vor fi cucerite de sultan), sultanul va putea pierde Caffa și Kersonesul"³⁰. Ștefan avea planul său de luptă pentru realizarea acestor mărețe obiective, dar, pentru a le mări curiozitatea și interesul, nu-l divulgă — secret militar — motivându-și atitudinea cu dorința de a nu-i deranja cu lungimea scrisorii pe care a citit-o Țamblac. După cum se știe scrisoarea lui Ștefan n-a avut urmările dorite de el.

Ulterior Ștefan a căutat să atragă atenția regelui Cazimir, interesat direct ca cetățile să nu cadă în mâinile turcilor, situație care ar fi lovit grav și comerțul polon. Cam pe la sfârșitul lunii mai 1480 a sosit la Vilnius un trimis al lui Ștefan, care a adus o veste cutremurătoare: sultanul Mehmed a poruncit voievodului să pregătească oștilor sale un drum de trecere prin Moldova spre Camenița podoliană³¹. Nu era imposibil ca sultanul să fi bănuț că Ștefan are atita îndrăzneală deoarece în secret e ajutat de Polonia vecină, care era în strânse legături cu organizatorii cruciadelor.

Totuși Ștefan, avea informații din sursă turcească care-l îngrijorau mult. De aceea în toamna anului 1480 domnul moldovean se adresează din nou regelui polon la Vilnius, printr-o solie impunătoare, reamintindu-i suzeranului său credincioasele sale servicii de pînă atunci, pe care vrea și în viitor să i le facă, cu credință; solia amintește regelui Cazimir despre marile înarmări ale turcilor împotriva creștinilor. Ștefan se roagă să-i fie îngăduit, în caz de primejdie, să se poată refugia pe teritoriul polon. „Regele — spun solii în numele lui Ștefan — să cîntărească bine și de data aceasta să ne ajute fie cu bani, fie cu oameni (= ostași), fie cu o proprietate pentru că eu tot ce am putut în viața mea (= pînă acum) am dat, dar acum nu sînt în stare să' întreprind nimic fără mări voastră"³². Nu s-au găsit încă

³⁰ I. Ursu, *op. cit.*, p.156—157.

³¹ Bolesław Stachoń, *op. cit.*, p. 191 (255). Istoricul polon comentează astfel informația de mai sus: nu e sigur că domnul Moldovei transmitea o veste adevărată, deoarece „Ștefan de la războiul din 1476—1477 a rămas în continuare certuri și lupte cu voievodul pus de turci în Țara Românească, Basarab cel Tânăr (Țepeluș) și cu turcii dunăreni, și acum, cînd nu s-a mai simțit în puteri, desigur că a dorit să capete ajutor de la regele polon, pe care l-a înspăimîntat cu grozăvia unei năvăliri turcești. Această presupunere este sprijinită de împrejurarea că Mehmed atunci se gîndea numai să distrugă cuibul odioșilor cavaleri din Rodos și plînuia să atace Otranto, iar Moldovei nu-i dădea atenție” (*Ibidem*). Argumentele istoricului polon nu sînt convingătoare. Să avem în vedere că în anul 1476, după Războieni, cînd sultanul Mehmed stăpînea Moldova și asedia cetățile moldovene din nord, ostași poloni din detașamentul podolian comandat de Mihail Buczacki s-au ciocnit la hotarul de sud al Poloniei cu formațiuni de oști otomane, care din dorința de pradă dar și de tatonare a puterii militare polone în acele locuri, au depășit granița Moldovei (*Ibidem*, p. 171—172, 181). Ciocnirea aceasta a turcilor cu polonii nu credem să fi fost făcută fără știrea sultanului Mehmed, care crezînd că cetățile din nordul Moldovei i se vor supune repede, își pregătea terenul pentru o infiltrare mai adîncă în Polonia în direcția Cameniței. Dacă ceea ce susținem noi are destulă consistență atunci trebuie să facem unele rectificări la două izvoare narative moldovene: a) regele Cazimir a vegheat ca otomanii să nu fie provocați pentru a nu se începe un nou război. Oastea lui Ștefan, nedepunînd armele, apăra libertatea Moldovei și oprea un atac otoman puternic asupra teritoriului polon; b) n-a existat un ajutor militar polon pentru Ștefan în lupta de la Vaslui (1475). Mica ciocnire a detașamentului comandat de Mihail Buczacki cu turcii la granița de sud a Poloniei a avut loc în anul 1476. Deci cronica moldo-polonă și Letopiseșul Țării Moldovei a lui Grigore Ureche trebuie emendate corespunzător adevărului istoric; c) La cronica moldo-polonă (*Cronicile slavo-române din secolele al XV-lea — al XVI-lea publicate de Ioan Bogdan*, ed. P. P. Panaitescu, București, 1959, p. 170 și 180). *Bily Poliaczi z nymy* (p. 170), trebuie tradus „Polonii au luptat cu ei” (=turcii). Panaitescu confundînd verbul *bić* cu *być* a tradus eronat „au fost polonezi cu dînșii” (p. 180), or ostașii poloni n-au ajutat pe otomani în lupta cu moldovenii, regele polon nu s-a coborît pînă la asemenea faptă.

³² *Ibidem*, p. 191—192 (255—256).

urme la Vilnius, spune istoricul polon citat, din care să reiasă că solia lui Ștefan va fi fost luată în considerare³³. Pentru a nu jigni pe venețieni de la care, eventual, Ștefan ar mai fi putut obține ajutoare financiare, el n-a amintit nimic, la intervenția de la Vilnius, că primejdia turcească era cu atât mai mare cu cât forțele angajate în luptă cu turcii se împuținau. În anul 1479 Veneția încheia pace cu sultanul. Ea era epuizată de eforturile făcute și prin pacea încheiată încerca să salveze ce se mai putea salva. La cițiva ani numai, regele ungar Matia Corvin, pentru a avea mină liberă în lupta cu împăratul Frederic al Austriei începută în anul 1482, a renunțat la lupta antiotomană, deși încasase bani grei de la papă, și în anul 1483 încheie cu turcii o pace pe 5 ani. Moldova nu era amintită în acest tratat, fiind lăsată la discreția turcilor³⁴. Sultanul Baiazid a profitat de slăbiciunea taberei creștine și în anul 1484 a ocupat cele două cetăți moldovene cu mare ușurință. Pierderea acestor cetăți însă a fost cauzată, trebuie subliniat, de *nepăsarea regelui Poloniei, a regelui Ungariei și a dogelui Veneției, care n-au înțeles marele loc al lui Ștefan și al Moldovei în tabăra antiotomană și le-au întors cu ușurință spatele la vreme de mare nevoie*.

Este de necrezut aproape dar, de situația primejdioasă în care se afla domnul Moldovei, *a căutat să profite exclusiv în interesul său și nu al Poloniei, chiar regele Cazimir*. În disperarea sa, Ștefan, doritor să salveze Moldova, a primit invitația de a merge la Colomeea pentru jurământ, deoarece regele polon, numai pentru a-l atrage, în salvconductul de invitație din 4 septembrie 1485 îi făgăduia că în schimbul depunerii jurământului de vasalitate ... „trebuie să cădem la înțelegere, să avem un tratat împotriva păgînilor, dușmanii noștri”³⁵. Și astfel Ștefan, renunțând la îndoielile sale în ceea ce-l privește pe regele polon, s-a supus cu singurare sufletească la tot ceremonialul *special regizat* pentru ca tot poporul adunat la locul închinării să-l vadă pe eroul creștinătății, care nici în fața mării puteri a sultanului Mehmed nu și-a plecat capul, plecîndu-se cu drapelul țării în fața unui orgolios neputincios³⁶. Domnul Moldovei a plecat de la Colomeea cu nădejdi de mai bine, doar și Polonia — putea el gândi — a fost lovită militar și economic de pierderea celor două cetăți. De aceea Ștefan s-a înapoiat cu sufletul plin de speranțe, deoarece prin actul pe care l-a semnat regele la 15 septembrie se angaja „să apere pe domnul Ștefan și pe fiii săi și pe toți boierii și supușii lui în toate granițele sale vechi, așa după cum erau din vechime la Țara Moldovei”. Iată un angajament scris pentru recîștigarea Chilei și Cetății Albe. Ca un răspuns la solia măreață trimisă în toamna anului 1480 la Vilnius, regele polon se mai obliga prin tratatul prezent „să dea loc de refugiu lui Ștefan și boierilor, cu toate averile, în caz de nevoie și să-l ajute în acel caz să-și recucerească patrimoniul strămoșesc”³⁷. Dar din acest act semnat și parafat cu sigiliul regal polon, sigur că l-a mulțumit pe Ștefan mai ales angajamentul regelui Cazimir că „nu trebuie să cerem și să facem pace fără știrea domnului [...] Ștefan în acele chestiuni, care privesc granițele Moldovei și Țara Moldovei”³⁸. Îndată ce vanitatea regală a fost satisfăcută, regele

³³ *Ibidem*, p. 192 (256). Ne îngăduim să semnalăm naivitatea acestui istoric în ceea ce privește informațiile transmise de Ștefan la Vilnius: „Temerile lui Ștefan s-au dovedit neîntemeiate (s.n.) cu atât mai mult cu cât nu peste mult a murit Mehmed, iar (urmașul la tron) Baiazid a fost integral ocupat timp de cițiva ani cu războiul pentru tron cu fratele său Gem”. Cum ar fi putut Ștefan să ia în considerare, anticipativ, aceste întîmplări, nu ne spune istoricul polon.

³⁴ I. Ursu, *op. cit.*, p. 174, 177.

³⁵ Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, București, 1913, p. 378. Pentru această închinare de la Colomeea mai pe larg în Gh. Duzinchevici, *Războiul moldo-polon*, p. 20.

³⁶ I. Ursu, *op. cit.*, p. 195.

³⁷ *Ibidem*, p. 194.

³⁸ *Ibidem*, p. 195 (subl. ne aparține Gh. D.).

polon — cu excepția celor 3 mii de călăreți pe care i-a dat lui Ștefan să-l însoțească în țara sa unde a urmat lupta cu turcii de la Cătlăbuga³⁹ (prima și ultima expediție militară polonă externă, care poate fi înglobată, cu modestie, în cadrul luptei antiotomane) — a uitat de angajamentele față de Moldova. Neavând bani — boală veche în Polonia — deci nefiind în stare să ridice oști care, împreună cu Ștefan, să înceapă lupta cu otomanii⁴⁰ — lucrul acesta, trebuie subliniat, regele polon îl știa bine încă înainte de închinarea de la Colomeea — a evitat să-i provoace, „iar din anul 1486 a solicitat chiar Venetia să medieze la Poartă pentru a se ajunge la împăcare“⁴¹ și aceasta a făcut-o fără știrea și aprobarea lui Ștefan, încălcând clauza fermă din actul semnat de rege la 15 septembrie 1485 la Colomeea. Este limpede că atragerea lui Ștefan la Colomeea, sub motivul aparent — lupta cu turcii căreia domnul Moldovei îi închinase toată energia sa și a țării — a fost o cursă pentru ca în văzul curții sale regele să-și satisfacă orgoliul. Odată satisfăcut acest orgoliu, pe rege nu-l vor mai interesa obligațiile asumate față de Moldova. Regele Cazimir avea alte preocupări politice. Atenă la conflictul dintre regele Ungariei Matia Corvin și împăratul Frederic (în timpul căruia papa era de partea regelui ungar iar împăratul german îi reproșa marelui pontif acest lucru), Cazimir proceda la fel numai că o făcea „cu mult mai aspru, cu amar i-a amintit papei că-l sprijină pe Matia, iar lui nu-i acordă încredere“⁴² și nici o cerere nu i-o rezolvă favorabil⁴³ în așa fel încât nu numai o dată a trebuit să tacă decât să-și îndrepte zadarnic scrisorile către Roma. Polonia totdeauna aspiră la pace, dar trebuie să se apere deoarece Matia mereu găsește motive de conflicte, spunând, de altfel, pretinzându-și că Polonia îl reține de la lupta cu turcii, <acuzăție> împotriva căreia Cazimir protestează foarte energic. Regele sfârșește <scrisoarea> cu pomenirea și reproșul că oricum și el are în vecinătate pe tătari și pe turci și de atâția ani luptă cu acești barbari, apărînd întreaga creștinătate⁴⁴, <și> totuși nimeni nu-i recunoaște meritele, nimeni nu-l sprijină cu bani sau ostași, ba chiar dimpotrivă din partea papei are mereu numai piedici, în timp ce Matia folosește banii căpătați pentru războiul cu creștinii“ (adică cu Frederic)⁴⁵. După cum se vede din fragmentul de scrisoare citat, regele Cazimir, prezentîndu-se ca un erou al creștinătății care lupta cu turcii, socotea că avea drept să fie subvenționat ca și regele Matia. Numai că Matia și-a mai trimis oștile să lupte cu turcii pe cînd regele Cazimir n-a făcut-o nici atunci cînd propria sa curte îi cerea să dea ajutor lui Ștefan.

3. Ce a dat Moldova și ce a dat Polonia pentru cruciada antiotomană în jumătatea a doua a secolului al XV-lea.

Ștefan cel Mare, neconcepînd că se pot face discriminări între creștini, în materie de religie, a fost sigur că lupta Moldovei va fi apreciată de apusenii catolici deoarece îi împiedica pe otomani să folosească întreaga lor forță militară împotriva Apusului. Interesul acestui Apus ar fi fost ca să-l integreze pe Ștefan în planurile lor de luptă, să trateze direct cu el și nu prin intermediari — regele

³⁹ Zdzisław Spieralski, *Z dziejów wojen polsko-moldawskich. Sprawa poducka do wstąpienia na tron Zygmunta I* (Din istoria războaielor polono-moldovenesti. Chestiunea Pocuției pînă la urcarea pe tron a lui Sigismund I) în volumul „*Studia i materialy do historii wojkowości*“, XI/2, Warszawa, 1965, p. 73.

⁴⁰ Karol Górski-Marian Biskup, *Polozenie i sytuacja międzynarodowa Polski w II połowie XV wieku* (Poziția și situația internațională a Poloniei în a doua jumătate a secolului al XV-lea) în „*VII Powszechny zjazd historyków polskich w Krakowie*“, 14—17 września 1958, Warszawa, 1960, p. 15, 16, 20, 22, 26.

⁴¹ Gh. Duzinchevici, *Războiul moldo-polon*, p. 20; Șerban Papacostea, *De la Colomeea*, p. 535.

⁴² Unui om nehotărît nu i se poate acorda încredere.

⁴³ Probabil cereri de bani. Vezi mai jos rezumatul scrisorii regale.

Matia și regele Cazimir. Ar fi fost înțelept ca Apusul și Răsăritul să lucreze mină în mină pentru realizarea unui plan unitar de luptă, cu libertatea ca în chestiuni de amănunt cele două lumi să acționeze cu o tactică impusă de factorii locali.

Fatalitatea a făcut ca Ștefan să cadă în partea de luptă răsăriteană, unde, cum ar fi fost firesc, regele Cazimir ar fi trebuit să fie gata oricând să-l ajute pe domnul Moldovei când acesta ar fi cerut-o. Regele polon a fost o frână în inițiativele de luptă ale lui Ștefan, pentru realizarea unor țeluri folositoare luptei generale cu otomanii. Moldova a participat cu tot potențialul ei uman de calitate superioară, cu distrugerile ordonate de Ștefan pentru ca inamicul intrat pe teritoriul ei să nu poată găsi mijloace de trai și adăpost, cu distrugerile cauzate de dușman ca represalii la dârzenia lui Ștefan și a oștilor sale, cu evacuarea animalelor, cu ascunderea grînelor etc. Toate aceste mișcări nu se puteau face fără pierderi mari, materiale, umane și în animale de toate felurile. Ce a dat în adevăr regele Cazimir : 3 000 de călăreți care au participat la lupta de la Cătlăbuga, după jurământul de la Colomeea. Acest ajutor văzut prin proporțiile combatanților care se infruntau nu conta în cadrul luptei generale antiotomane, dar el a fost dat pentru a-l face pe Ștefan să creadă în cuvîntul regelui care, prin pana lui Oleśnicki, se declara în stare să ridice o oaste de peste 200 de mii de oameni.

Moldova a dat creștinătății : bătălia de la Vaslui — cea mai mare victorie de pînă acum pe uscat contra otomanilor —, apoi, în 1476, moldovenii l-au silit pe Mehmed să se retragă și de aceea credem că Ștefan, prin dârzenia îndelungată și destoinicia sa în luptele cu otomanii, a fost, în cea de-a doua jumătate a secolului al XV-lea, cel mai mare luptător cruciat pe care l-a avut Europa în răsărit. Ce ar fi reușit acest Domn dacă oricare altă forță creștină l-ar fi ajutat în luptă, inclusiv o putere ca Polonia ?

R É S U M É

Afin de mieux comprendre pourquoi la Moldavie est restée seule devant la menace ottomane pendant la seconde moitié du XVème siècle et les moyens par lesquels son voïvode, Étienne le Grand, a élevé le pays au rang de puissance européenne, l'auteur de l'étude examine les relations moldavo-polonaises aux temps du roi Casimir IV (1447—1492). Pour mettre en évidence la vérité historique, il clarifie les problèmes suivants : 1. Quelle fût la réponse de la Pologne aux invitations réitérées de la papauté de participer à la croisade anti-ottomane ; 2. Quelle était l'importance de la Moldavie et de la Pologne dans le cadre des tentatives d'organiser des actions militaires de type croisade entreprises par la papauté depuis 1454 ; 3. Quelle a été la contribution de la Moldavie et celle de la Pologne à la croisade anti-ottomane pendant la seconde moitié du XVème siècle.

En analysant la position de la Pologne telle qu'elle a été exposée par le chanoine Ioan Lutek au Congrès anti-ottoman convoqué par l'empereur Frederic III à Ratisbonne en 1454, l'auteur souligne que le roi Casimir IV, étant engagé dans un conflit de longue durée avec l'Ordre teutonique et n'ayant aucun intérêt de se créer des complications du côté des Ottomans, évita à porter secours aux princes moldaves Alexandrel et Petru Aron, en suggérant au dernier de racheter la paix en payant un tribut au sultan Mahomet II.

A l'aide d'informations éloquentes, l'auteur met en évidence la politique étrangère menée par Étienne le Grand pour défendre l'indépendance du pays et sa liberté d'action dans des circonstances internationales marquées par les intérêts politiques contradictoires des puissances européennes. Sans pouvoir bénéficier de subsides pécuniaires tels que ceux accordés par le pape au roi de la Hongrie, ou d'une aide militaire pourtant promise par le roi polonais, la Moldavie a réussi au

⁴⁴ Neconform cu realitatea. Între turci și poloni era Moldova lui Ștefan care apărîndu-se pe sine fără ajutorul cuiva din Polonia, apăra și această țară. Neluptînd cu otomanii, Polonia n-a apărut creștinătatea.

⁴⁵ Bolesław Stachoń, *op. cit.*, p. 184 (248). Sublinierile de mai sus ne aparțin (Gh. D.).

prix d'immenses sacrifices matériels et humains à remporter de brillantes victoires dans ses guerres avec les Ottomans. Ce sont ces succès de la Moldavie et le maintien de Chilia et de Cetatea Albă qui sauvèrent la Pologne et la Hongrie de l'offensive ottomane.

C'est en vain qu'Étienne le Grand a tenté après 1476 à déterminer le camp chrétien, et surtout Casimir IV après le serment de Coloméa de lui venir en aide. La seule présence polonaise constatée se réduit aux 3.000 cavaliers qui participèrent à la bataille de Cătlăbuga.

PRECIS

The author approaches the Moldo-Polish contacts in the time of king Cazimir IV (1447—1492) in order to contribute to a better understanding of the fact that Moldavia rested alone, in the second half of the 15th century, to face the Ottoman danger and why, and how, Steven the Great succeeded to raise Moldavia to the level of the European powers.

The survey aiming at pointing out the historical truth makes clear the following subject matters: 1. How Poland answered the papacy's reiterated invitations to take part in the anti-Ottoman crusade; 2. What was the part played by Moldavia and Poland in the attempts meant to organize crusade military actions by the papacy beginning with 1454; 3. What was Moldavia's and Poland's contribution to the anti-Ottoman crusade of the second half of the 15th century.

By outlining the Polish attitude shown by canon Ioan Lutec at the anti-Ottoman Congress in Ratisbona of 1454, summoned by Emperor Frederick III, the author emphasizes that king Cazimir IV being engaged in the long conflict with the Teutonic Knights and interested in not having any complications with Ottomans, avoided to help the Moldavian hospodars Alexăndrel and Petru Aron, proposing to the latter one to redeem the peace by paying tribute to the sultan Mehmed II.

Steven the Great's foreign policy for defending independence and liberty of action in the international circumstances marked by the contradictory political interests of the European powers is proved on basis of eloquently data. Moldavia, without benefited by the money subsidies granted by the Pope to the king of Hungary or by the army aid promised by the Polish king, gained with huge material and human sacrifices, brilliant victories in the wars with the Ottomans. Moldavia's victories and maintaining of Chilia and Cetatea Albă meant in the first place the defence of Poland and Hungary against the Ottoman attacks. The author shows that Steven the Great in vain tried after 1476 to induce the Christian camp, particularly Cazimir IV further to the oath in Colomeea, to help him. The only one Polish presence recorded was that consisting of 3 000 horsemen in the struggle of Cătlăbuga.

Rarități cartografice din colecția Serafina și Gheorghe Răut

FLORENȚA IVANIUC

Diversitatea genurilor de obiecte, specifică aproape tuturor colecțiilor de artă bucureștene, trebuie să fi constituit unul din punctele de atracție pentru public, contribuind totodată la conturarea personalității colecționarilor. Se constată, în general, interesul pentru pictura, grafica și sculptura românească și străină, care împreună cu obiectele de artă decorativă de proveniență europeană și orientală alcătuiau o plăcută ambianță.